UNM

Linearni sistemi

NORME: $\|A\|_1 = \max_{j \in \{1...n\}} \left(\sum_{i=1}^n |a_{ij}|\right) =$ največji stolpec, $\|A\|_{\infty} = \|A^{\mathsf{T}}\|_1 =$ največja vrstica $\|A\|_2 = \sigma_1 = \sqrt{\lambda_{max}(A^{\mathsf{H}}A)} =$ največja singularna vrednost, $\|A\|_F = \sqrt{\sum_{ij} a_{ij}^2} =$ gledamo kot vektor Operatorska norma: $\|A\| = \max_{x \neq 0} \frac{\|Ax\|}{\|x\|}$. Neenakosti: $\lambda \leq \|A\|$. $\|Ax\| \leq \|A\| \|x\|$.

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{F} \le \|A\|_{2} \le \|A\|_{F}$$

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{1} \le \|A\|_{2} \le \sqrt{n} \|A\|_{1}$$

$$\frac{1}{\sqrt{n}} \|A\|_{\infty} \le \|A\|_{2} \le \sqrt{n} \|A\|_{\infty}$$

$$N_{\infty}(A) \le \|A\|_{2} \le nN_{\infty}(A)$$

$$\le \|A\|_{2} \le \sqrt{\|A\|_{1} \|A\|_{\infty}}$$

$$\|a_{i}\|_{2}, \|\alpha_{i}\|_{2} \le \|A\|_{2}$$

Rešujemo sistem Ax = b. Za napako x velja ocena:

$$\frac{\|\Delta x\|}{\|x\|} \le \frac{\kappa(A)}{1 - \kappa(A)\frac{\|\Delta A\|}{\|A\|}} \left(\frac{\|\Delta A\|}{\|A\|} + \frac{\|\Delta b\|}{\|b\|}\right)$$

Količina $\kappa(A)$ se imenuje občutljivost matrike. $\kappa(A) = ||A|| ||A^{-1}||$. Velja $\kappa_2(A) = \frac{\sigma_1(A)}{\sigma_n(A)} \ge 1$.

LU RAZCEP s kompletnim pivotiranjem: matriko A zapišemo kot PAQ = UL, L sp. trikotna z 1 na diagnoali in U zg. trikotna, ter P,Q permutacijski matriki stolpcev in vrstic. Algoritem:

```
 Q = I, \ P = I \\ for \ j = 1 \ to \ n: \\ r, \ q \ taka, \ da \ a\_rq \ največji \ v \ podmatriki \ A(j+1:n) \\ zamenjaj \ vrstici \ r \ in \ j \ v \ A, \ L, \ P \ // \ za \ delno \ pivotiranje \\ zamenjaj \ stolpca \ q \ in \ j \ v \ A, \ L, \ Q \ // \ za \ kompletno \ pivotiranje \\ for \ i \ = \ j+1 \ to \ n: \\ l\_ij \ = \ a\_ij \ / \ a\_jj \\ for \ k \ = \ j+1 \ to \ n: \\ a\_ik \ = \ a\_ik \ - \ l\_ij \ * \ a\_jk
```

Skalarni produkt potrebuje 2n operacij. Reševanje s premimi substitucijami potrebuje n^2 , z obratnimi n^2+n . Reševanje z LU razcepom (brez pivotiranja) potrebuje $\frac{2}{3}n^3+\frac{3}{2}n^2+\frac{5}{6}n$ operacij. Za izračunani LU razcep $\hat{L}\hat{U}=A+E$ velja $|E|\leq nu|\hat{L}||\hat{U}|$. Pivotna rast: $g=\frac{\max u_{ij}}{\max a_{ij}}$. Pri delnem pivotiranju $g<2^n$.

RAZCEP CHOLESKEGA: Za spd matriko A obstaja razcep $A = VV^{\mathsf{T}}$.

```
for k = 1 to n:
    v_kk = sqrt(a_kk - sum(v_kj^2, j=1 to k))
    for i = k+1 to n:
        v_ik = 1/v_kk * (a_ik - sum(v_ij * v_kj, j = 1 to k))
```

Razcep stane $\frac{1}{3}n^3$ operacij. Je obratno stabilno. Je enoličen.

Nelinearni sistemi

JACOBIJEVA ITERACIJA: Posplošitev navadne iteracije. Naj velja $G(\alpha) = \alpha$. Metoda: $x^{(r+1)} = G(x^{(r)})$. Točka α je privlačna, če velja $\rho(DG(\alpha)) < 1$. Dovolj je $||DG(\alpha)|| < 1$. Konvergenca je linearna.

NEWTONOVA METODA: Posplošitev tangentne metode. Metoda: reši sistem $DF(x^{(r)})\Delta x^{(r)} = -F(x^{(r)})$. $x^{(r+1)} = x^{(r)} + \Delta x^{(r)}$. Konvergenca je kvadratična.

Problem najmanjših kvadratov

REŠEVANJE PREDOLOČENIH SISTEMOV: Za dan predoločen sistem Ax = b rešujemo normalni sistem $A^{\mathsf{T}}Ax = A^{\mathsf{T}}b$. Če je A polnega ranga, je x enoličen. Rešujemo z razcepom Choleskega. Število operacij: $n^2m + \frac{1}{3}n^3$.

QR razcep je bolj stabilen. Za $A \in \mathbb{R}^{m \times n}$ obstaja enoličen razcep A = QR, $Q^{\mathsf{T}}Q = I$ in R zg. trikotna s pozitivnimi diagonalci. Za predoločen sistem rešimo $Rx = Q^{\mathsf{T}}b$.

CGS IN MGS Klasična GS ortogonalizacija. Od vsakega stolpca a_k odštejemo pravokotne projekcije $a_i, i < k$. Algoritem ni najbolj stabilen.

```
for k = 1 to n:  q_{-}k = a_{-}k  for i = 1 to k-1:  r_{-}ik = q_{-}i' * a_{-}k  (CGS)  ALI = q_{-}i' * q_{-}k  (MGS)   q_{-}k = q_{-}k - r_{-}ik  q_{-}i   r_{-}kk = ||q_{-}k||   q_{-}k = q_{-}k  / r_{-}kk
```

Za večjo natančnost izračunamo $[Ab] = [Qq_{n+1}][Rz;0p]$ in rešimo Rx = z. Porabi $2nm^2$ operacij.

Razširjeni QR razcep: $A = \tilde{Q}\tilde{R}, Q \in \mathbb{R}^{m \times m}$ ortogonalna, R zgornje trapezna. $\tilde{Q} = [Q \ Q_1], \tilde{R} = [R; 0].$

GIVENSOVE ROTACIJE

Elemente v A po stolpcih enega po enega ubijamo z rotacijami. Rotacija, ki ubije element a_{ki} je $R_{ik}^{\mathsf{T}}[ik],[i,k]) = [c\ s; -s\ c]$, in ostalo identiteta. Parametre nastavimo: $c = x_{ii}/r$, $s = x_{ki}/r$, $r = \sqrt{x_{ii}^2 + x_{ki}^2}$. \tilde{Q} dobimo kot prokdukt vseh rotacij, potrebnih za genocid elementov A. Rotacija spremeni samo i-to in k-to vrstico.

Število operacij: $3mn^2 - n^3$. Če potrebujemo \tilde{Q} , potem rabimo še dodatnih $6m^2n - 3mn^2$ operacij.

```
 \begin{array}{l} Q = I_m \\ \text{for } i = 1 \text{ to n:} \\ \text{ for } k = i{+}1 \text{ to m:} \\ \text{ } r = \text{sqrt}(a\_ii^2 + a\_ki^2) \\ \text{ } c = a\_ii/r, \text{ } s = a\_ki/r \\ \text{ } A([i,k], i:n) = [c \text{ s; } -\text{s c] } A([i \text{ k], } i:n) \\ \text{ } b([i, k]) = [c \text{ s; } -\text{s c] } b([i, k]) \text{ } // \text{ za predoločen sistem } \\ \text{ } Q(i, [i \text{ k}]) = Q(i, [i \text{ k}]) \text{ } [c \text{ -s; s c] } // \text{ za matriko } Q \\ \text{ } Q = Q^* \\ \end{array}
```

HAUSHOLDERJEVA ZRCALJENJA Definiramo $P=I-\frac{2}{w^{\mathsf{T}}w}ww^{\mathsf{T}}$. P je zrcaljenje prek ravnine z normalo w. $Px=x-\frac{1}{m}(x^{\mathsf{T}}w)w,\,m=\frac{1}{2}w^{\mathsf{T}}w$.

Da vektor x prezrcalimo tako, da mu uničimo vse razen prve komponente, uporabimo $w = [x_1 + \text{sign}(x_1) || x ||_2; x_2; \dots x_n]$ in $m = ||x||_2 (||x||_2 + |x_1|)$. Število operacij za Pz je 4nm za w in m pa potrebujemo 2n operacij.

Reševanje predoločenega sistema tako stane $2mn^2 - \frac{2}{3}n^3$. Za \tilde{Q} potrebujemo še $4m^2n - 2mn^2$ operacij. Za kvadratne sisteme je stabilnejši, a rabimo $\frac{4}{3}n^3$ operacij.

Za napako pri reševanju predoločenega sistema velja: $\frac{\|\Delta x\|}{\|x\|} \leq \frac{\varepsilon \kappa_2(A)}{1 - \varepsilon \kappa_2(A)} \left(2 + (\kappa_2(A) + 1) \frac{\|r\|}{\|A\| \|x\|}\right), r = Ax - b.$

Lastne vrednosti

Desni in levi lastni vektorji: $y^{\mathsf{H}}A = \mu y^{\mathsf{H}}$ in $Ax = \lambda x$. Levi in desni vektorji za različne l. vrednosti so pravokotni. Občutljivost lastne vrednosti je $\frac{1}{y^{\mathsf{H}}x}$, kjer sta x in y normirana levi in desni lastni vektor.

POTENČNA METODA: Pravzaprav navadna iteracija. Izberemo si začetni vektor z in tolčemo čéz matriko A in normiramo, dokler ne postane lastni vektor. Ta metoda ima linearno konvergenco k lastnemu vektorju za dominantno lastno vrednost, če je le ena sama lastna vrednost največja. Hitrost konvergence je λ_1/λ_2 , kjer sta to dve največji lastni vrednosti.

```
z = ones(n, 1) // naključen neničeln vektor
for k = 1 to m: // m je veliko število
y = A * z
z = y / ||y||
```

Če imamo lastni vektor v, potem želimo imeti lastno vrednost λ . Najboljši približek je **Raylegihov kvocient**: $\rho(A,v) = \frac{z^H\!\!\!/ z}{z^H\!\!\!/ z}$. Velja: $\rho(\alpha x,A) = \rho(x,A), \; \rho(x_i,A) = \lambda_i, \; \text{če } x_i \; \text{lastni vektor.}$ Minimum $\|Ax - \sigma x\|_2$ je dosežen pri $\rho(x,A)$. Kot kriterij v potenčni metodi uporabimo |A*z - p(A,z)| < eps.

Če imamo dober približek λ za lastno vrednost vrednost λ_i uporabimo inverzno iteracijo. Iščemo največjo vrednost matrike $(A - \tilde{\lambda}I)^{-1}$, ki ima lastne vrednosti $\frac{1}{\lambda_i - \lambda}$.

```
 \begin{split} z &= ones(n, 1) \\ \text{for } k &= 0 \text{ to m:} \\ \text{reši } (A - lambda I)y = z \\ z &= y \ / \ ||y|| \ | \end{split}
```

SCHUROVA FORMA: Za vsako matriko A obstaja Schurova forma S, da je $A = USU^{\mathsf{H}}$, kjer je U unitarna in S zgornje trikotna. Na diagnoali so lastne vrednosti. V primeru kompleksnih lastnih vrednosti imamo 2×2 bloke.

OTROGONALNA ITERACIJA: Za izračun Schurove forme. Z je lahko $n \times p$ matrika z ortonormiranimi stolpci, tako dobimo prvih p stolpcev Schurove forme. Za p = 1 je to potenčna metoda, za p = n, pa dobimo celo schurovo formo.

QR ITERACIJA: Najboljša metoda za izračun lastnih vrednosti A.

```
for k = 0 to m:
    [Q, R] = qr(A)
    A = R * Q
```

GERSCHGORINOV IZREK: Naj bo $A \in \mathbb{C}^{n \times n}$, $C_i = \overline{K}(a_{ii}, r = \sum_{j=1, j \neq i}^n |a_{ij}|), i = 1, 2, ..., n$. Potem vsaka lastna vrednost leži v vsaj enem Gerschgorinovem krogu. Če m krogov C_i sestavlja povezano množico, ločeno od ostalih n-m krogov, potem ta množica vsebuje natanko m lastnih vrednosti.

Če množimo A z diagonalno matriko D (ponavadi le en element na diagonali različen od 1), torej D-1AD, nam to ne spremeni lastnih vrednosti. Na novi matriki lahko ponovno uporabimo Greschgorinov izrek in dobimo drugačne ocene.

Diagonalno dominantna matrika ($|a_{ij}| > \sum_{j=1, j \neq i}^{n} |a_{ij}|$) je obrnljiva.

NLA

Singularni razcep

 $A \in \mathbb{R}^{m \times n}, \ m \geq n$. Singularni razcep je razcep matirke A na $A = U \Sigma V^\mathsf{T}, \ U$ ortogonalna $m \times m, \ V$ ortogonalna $n \times n, \ M = M \times M$

$$\Sigma = \begin{bmatrix} \sigma_1 & & & \\ & \ddots & & \\ & & \sigma_n \end{bmatrix} \in \mathbb{R}^{m \times n}. \text{ Definiciji } U \text{ in } V \text{ po stolpcih: } A^\mathsf{T} A v_i = \sigma_i^2 v_i, \ A v_i = \sigma_i u_i. \text{ Recimo, da ima matrika}$$

prvih r singularnih vrednosti neničelnih. Potem lahko V razdelimo na dva dela, V_1 sestavljen iz lastnih vektorjev za neničelne lastne vrednosti A^TA in V_2 sestavljen iz lastnih vektorjev za ničelno lastno vrednost. Bločno definiramo

$$A = \begin{bmatrix} ^{m \times r} U_1 & ^{m \times m - r} U_2 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} ^{r \times r} S & ^{r \times n - r} 0 \\ ^{m - r \times r} 0 & ^{m - r \times n - r} 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} ^{r \times n} V_1 \\ ^{n - r \times n} V_2 \end{bmatrix}$$

Definiramo lahko tudi ozek singularni razcep, pri katerem vzamemo samo U_1, S in V_1 . Velja:

- V_1 je ONB za im (A^{T})
- V_2 je ONB za $\ker(A)$
- U_1 je ONB za im(A)
- U_2 je ONB za $\ker(A^{\mathsf{T}})$

Psevdoinverz: $A^+ = V \Sigma^+ U^\mathsf{T}$, $\Sigma^+ = [1/\sigma_i]_i$. Rešitev po metodi najmanjših kvadratov: $x = \sum_{i=1}^n \frac{u_i^\mathsf{T} b}{\sigma_i} v_i = A^+ b$. Aproksimacija matrike z matriko nižjega ranga: $A_k = \sum_{i=1}^k \sigma_i u_i v_i^\mathsf{T}$.

Regularizacija: Pozabimo na manjše sing vrednosti, ki povzročajo napake. $x = \sum_{i=1}^n \phi_i \frac{u_i^{\mathsf{T}} b}{\sigma_i} v_i$, za $\phi_i = (i \leq k)$ ali $\phi_i = \frac{\sigma_i^2}{\sigma_i^2 + \alpha^2}$.

Totalni najmanjši kvadrati: rešitev predoločenega sistema Ax = b, kjer poiščemo najbližji par $[\tilde{A}, \tilde{b}]$, da x reši sistem $\tilde{A}x = \tilde{b}$. x, ki reši ta sistem dobimo kot: $x_{\text{TLS}} = \frac{-1}{v'_{n+1,n+1}} \begin{bmatrix} v'_{1,n+1} & \dots & v'_{n,n+1} \end{bmatrix}^{\mathsf{T}}$.

Nelinearne probleme najmanjših kvadratov: F(x)=0, rešitev je x, ki minimizira $||F(x)||_2$. Rešujemo z Newtonovo metodi: $x_{r+1}=x_r-J_F^+(x_r)F(x_r)$.

Nesimetričen problem lastnih vrednosti

Implicitni QR

Najprej reduciramo A na zg. Hessenbergovo. Nato A z leve in desne množimo z ortogonalnimi transformacijami Q, dokler ne skonvergira do shurove forme. Pomaga nam izrek o implicitnem Q.

Izrek: Če je $Q = [q_1, \dots, q_n]$ taka ortogonalna matrika, da je $H = Q^T A Q$ nerazcepna zg. Hessenbergova, je Q do predznaka natančno določena s q_1 .

Ko imamo A zg. Hessengergovo jo pomnožimo z leve z Givensovo rotacijo \tilde{R} , ki ima prvi stolpec enak normiranemu prvemu stolpeu $A_k - \sigma_k I$. S tem smo zagovotili, da ima naš Q s katerim množimo pravilen prvi stolpec (kot bi delali Gram-Schidta ali QR razcep). Da ohranimo podobnost, pomnožimo še z desne. Pojavi se grba, ki jo z rotacijami izženemo iz matrike in s tem naredimo en korak. Ponavljamo dokler niso vsi pod diagonalo mrtvi.

Dvojni premiki: Prvo podobnostno transformacijo \tilde{P} izberemo, da bo imela enak prvi stolpec kot pri navadni QR, to je enak kot matrika $N_k = A_k^2 - \mathrm{sl}(S_k)A_k + \det(S_k)I$, kjer je S_k spodnja 2×2 matrika matrike A_k . N_k ima v prvem stolpcu samo 3 elemente neničlne, zato dobimo grbo velikosti 2 in delamo s Hausholderjevimi zrcaljenji 3×3 . To so simetrične matrike, zato ni treba transponirati.

Simetrični problem lastnih vrednosti

Matriko $A = A^{\mathsf{T}}$ lahko vedno diagonaliziramo in lastne vrednosti so realne. Lastni vektorji tvorijo ONB. Schurova forma je diagonalna.

Izrek: (o prepletanju) Naj bo A $n \times n$ simetrična matrika. Če je A_k vodilna $k \times k$ podmatirka, $k = 1, \ldots, n-1$ velja: $\lambda_{k+1}(A_{k+1}) \leq \lambda_k(A_k) \leq \lambda_k(A_{k+1}) \leq \cdots \leq \lambda_2(A_{k+1}) \leq \lambda_1(A_k) \leq \lambda_1(A_{k+1})$.

Izrek o inerciji: Če je A simetrična in X nesingularna potem imata $X^T\!AX$ enako število pozitivnih, negativnih in ničelnih lastnih vrednosti.

Metode za izračun lastnih vrednosti:

Inverzna iteracija (zgoraj), če imamo približek za lastno vrednost in želimo lastni vektor.

Rayleighova iteracija, če imamo približek za lastni vektor \boldsymbol{z}_k :

```
for k = 0, 1, ...

sigma_k = p(z_k, A)

reši (A - sigma_k I) y_(k+1) = z_k

z_(k+1) = y_(k+1) / ||y_(k+1)||
```

QR iteracija: Na začetku reduciramo A na tridiagonalno (= zg. Hess). Izvajamo QR iteracijo z enojnimi premiki, ker so vse lv realne. Stane 30n + O(1) operacij in n + O(1) kv. korenov.

Bisekcija

Lahko ugotovimo, koliko je lastnih vrednosti, ki so manjše ali enake x. To vodi v bisekcijo, s pomočjo katere izračunamo eno samo lastno vrednosti. Pri določanju števila lastnih vrednosti pomaga Sturmovo zaporedje.

```
Sturmovo zaporedje Matrika T je tridiagonalna (\operatorname{diag}(a_1,\ldots,a_n) + \operatorname{diag}(b_1,\ldots,b_{n-1},1) + \operatorname{diag}(b_1,\ldots,b_{n-1},-1))
f_0(\lambda) = 1, \ f_1(\lambda) = a_1 - \lambda, \ f_{k+1}(\lambda) = (a_{k+1} - \lambda)f_k(\lambda) - b_k^2 f_{k-1}(\lambda)
```

Zapišemo zaporedje f(x), preštejemo kolikokrat se predznak zamenja $(+0 - \text{in} - 0 + \text{šteje za eno zamenjavo}, če je 0 na koncu ne upoštevamo kot zamenjava). Kolikor je menjav predznaka, toliko je lastnih vrednosti na <math>(-\infty, x]$.

Deli in vladaj

Tridiagonalno simetrično matriko T napišemo kot $T = [T_1, 0; 0, T_2] + \rho v v^\mathsf{T}$, $\rho = b_m$ in $v = e_m + e_{m+1}$ (razdelimo na dva kosa in odštejemo b_{mm}). Rekurzivno poračunamo lastne vrednosti manjših dveh podmatrik. $T_1 = Q_1 D_1 Q_1^\mathsf{T}$, $T_2 = Q_2 D_2 Q_1^\mathsf{T}$, da poračunamo lastne vrednosti T moramo rešiti sekularno enačbo $1 + \rho \sum_{i=1}^n \frac{u_i^2}{a_i - \lambda} = f(\lambda) = 0$. Aproksimiramo z racionalno funkcijo.

Jacobijeva iteracija

Pomnožimo z rotacije z leve in z desne, da ubijemo največjega ali pa vse po vrsti ali pa tiste, ki so nad nekim pragom.

Posplošeni problem lastnih vrednosti

Množico vseh matrik oblike $A-\lambda B$ imenujemo matrični šop. Karakteristični polinom šopa (A,B) je $p(\lambda)=\det(A-\lambda B)$. Če je p identično enak 0, je šop singularen, sicer je regularen. Če je šop regularen in velja $Ax=\lambda Bx$ za nek $x\neq 0$, je λ lastna vrednost in x desni lastni vektor. Če za regularen šop velja Bx=0 za nek $x\neq 0$ je $\lambda=\infty$ lastna vrednost šopa in x pripadajoči desni lastni vektor. Simetrično velja za leve lastne vektorje.

Če je karakteristični polinom šopa (A, B) stopnje $m \leq n$ ima šop m lastnih vrednosti, ki so rešitve $p(\lambda) = 0$ in neskončno lastno vrednost z večkratnostjo n - m.

Če je B nesingularna, so vse lastne vrednosti končne in so enake lastnim vrednostim matrik $B^{-1}A$ in AB^{-1} . Neskončna lastna vrednost se pojavi, ko je B singularna, in njena večkratnost je enaka dim(ker(B)). Če je A singularna, si lastne vrednosti šopa enake recipročnim lastnim vrednostim $A^{-1}B$ in BA^{-1} (lastna vrednost 0 pomeni, da ima šop lastno vrednost ∞)

Za regularen šop obstajata matriki Q, Z, da je $Q^{\mathsf{H}}(A - \lambda B)Z = S - \lambda T$, kjer sta S in T trikotni matriki. Lastne vrednosti so s_{ii}/t_{ii} . To vodi v \mathbf{QZ} iteracijo: A in B najprej reduciramo na zg. Hess. B reduciramo s QR razcepom na zg. trikotno. Potem popravljamo A in hkrati nazaj B.

Kasneje izvajamo dvojni premik, podobno kot pri QR množimo najprej s \tilde{P} , ki ima prvi stolpec enak N_k zgrajena iz matrike $A_k B_k^{-1}$. Potem množimo z leve s 3 × 3 Hausholderjevimi zrcaljenji, in z desne popravimo grbo (rabimo več kot en korak).

Nelinearni problemi lastnih vrednosti

 $T(\lambda)$ je neka kvadratna matrika, elementi so gladke funkcije λ . Če je $y^{\mathsf{H}}T(\lambda)=0$ za nek λ , je to lastni par. Problem je regularen, če je $T\not\equiv 0$. Kvadratični problem $T(\lambda)=\lambda^2 M+\lambda C+K$ lahko lineariziramo v $[0,N;-K,-C]-\lambda[N,0;0,M]$.

Tak sistem dobimo pri nihanju:

Za primer lastnih frekvenc nihanja |-///k1///-[m_1]-///k2///-[m_2]-///k3///-[m_3]-///k4///-| zapišemo $M={\rm diag}(m_1,m_2,m_3),$

$$K = \begin{bmatrix} k_1 + k_2 & -k_2 \\ -k_2 & k_2 + k_3 & -k_3 \\ -k_3 & k_3 + k_4 \end{bmatrix}$$
rešujemo sistem $\omega^2 My + Ky = 0$, kar lahko prevedemo na $-M^{-1}Ky = \lambda y, \ \lambda = \omega^2$